

Evaluation of the Key Factors Affecting the Regeneration of the Historical Fabric of Tabriz Metropolis with a Conservation-Led Approach

Babak Najafian¹ , Akbar Abdollahzadeh Taraf^{2✉} , Mirsaeed Mosavi³

1. Ph.D Candidate , Department of Architecture and Urban planning, Ta.C, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
E-mail: bnajafian@gmail.com
2. Corresponding Author, Associate Professor, Department of Architecture and Urban planning, Ta.C, Islamic Azad University, Tabriz, Iran E-mail: taraffarat@iau.ac.ir
3. Assistant Professor, Department of Architecture and Urban planning, Ta.C, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.
E-mail: moosavi_mirsaeed@yahoo.com

Article Info

ABSTRACT

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 5 August 2024

Revised: 8 March 2025

Accepted: 11 March 2025

Published online: 29

December 2025

Keywords:

Urban regeneration,
conservation-led approach,
historical context,
Tabriz metropolis.

Objective: The increasing development of cities and the movement of population and capital towards new planned structures has led to the wear and tear of the organic parts and the primary cores of urban development, in which the boundaries and structures with historical value are one of the damages. The most acceptable are urban textures. Meanwhile, the city of Tabriz, as a historical city with an ancient and valuable identity with 1336 hectares of historical value, is completely affected by the aforementioned currents. The continuation of the exogenous development perspective and the lack of attention to the revival of historical contexts in Tabriz city have caused many problems in these contexts, which is the most important goal of this research to examine this issue and provide optimal suggestions with a view to the future.

Methods: The research method is based on the use of common future research methods and models, including the Delphi method and structural analysis (cross-effects matrix).

Results: The results show that among the 49 indicators that are effective on conservation-oriented regeneration in the historical context of Tabriz city, there are 21 indicators They were chosen as vital drivers, and in this regard, suggestions have been made to achieve the research goals.

Conclusions: These factors are actually variables on which the realization of the reconstruction of the historical fabric of Tabriz city with the approach of preserving historical monuments and fabric and its tangible and intangible treasures depends, and the future of the reconstruction of the studied area depends on the changes in these drivers.

Cite this article: Najafian, B., Abdollahzadeh Taraf, A., & Mosavi, M. (2026). Evaluation of the Key Factors Affecting the Regeneration of the Historical Fabric of Tabriz Metropolis with a Conservation-Led Approach. *Journal of Geography and Planning*, 29 (94), 88-109 <http://doi.org/10.22034/gp.2025.62829.3286>

© The Author(s).

Publisher: University of Tabriz.

DOI: <http://doi.org/10.22034/gp.2025.62829.3286>

Introduction

Today, in most cities, especially in cities with an ancient background and history, a significant part of the city is made up of inefficient tissues, which are considered the core of urban life. Among these ineffective tissues are historical tissues. Historical contexts are an objective representation of the evolution of human society and their establishment over time, therefore, for the cultural and biological sustainability of any society, it is necessary to pay serious attention to the protection and reproduction of historical contexts. Regeneration as one of the main management and protection policies of the historical context, while preserving the valuable features of the place, can create new features that suit contemporary needs. Over the past 60 years, the valuable historical context of Tabriz city has faced functional and physical wear and tear and modern urban development interventions, and the goal of most of the interventions was to provide the entry of cars into urban contexts. Also, urban management institutions have moved towards renovation and improvement programs with the aim of providing the possibility of city development and providing the infrastructure needed to live in historical and valuable contexts. In the past 5 decades, these plans and programs have provided the context of interventions in the historical context of Tabriz city with different perspectives and methods. Many of these plans and programs did not have a conservation-oriented view of the historical context, and their results are generally small-scale interventions by residents, as well as large-scale interventions with unwanted results and consequences by urban management institutions, in the historical context of Tabriz city. The adoption of comprehensive approaches to reconstruction along with the preservation of historical and valuable works of this fabric, and in fact, the adoption of a conservation-oriented approach to reconstruction will be one of the most effective guides in the revival of this valuable fabric.

Materials and Methods

This research is part of applied research in terms of its nature and purpose, and in terms of method it is part of descriptive-analytical methods. The main method used in this research is a variety of common future research methods. The work process consists of two general steps. In the first stage, a panel of experts was formed using the Delphi technique. Among the statistical community of specialists and experts in the field of study, 30 people were selected by targeted sampling from academic elites and city managers; They were questioned as a sample size. At this stage, questioning has been in the form of open questions regarding the effective factors and indicators in the restoration of Tabriz city center protection. In the second stage, after determining the effective indicators, the panel of experts was formed in the form of another questionnaire in the form of a matrix of the impact of the indicators on each other. The final matrix, which consists of the theoretical average of the sum of the matrices, was evaluated and analyzed using the method of structural analysis and cross-effects matrix drawing using Micmac software, and finally, the key factors were identified using the analysis functions of the relevant software.

Results

The results of the research show that according to the opinions of the selected research experts, 49 factors have the greatest impact on the conservation-oriented reconstruction in the historical context of Tabriz city, which were approved by the panel of experts and repeated in the opinions of all the experts, and among these factors, From the implementation of the structural analysis model in Mic Mac software, according to the opinions of the expert group, 21 factors were identified as effective vital drivers in conservation-oriented regeneration in the historical context of Tabriz city. These factors include: neighborhood council, art-cultural festivals, strategic view, governance, ritual events and ceremonies, residents' income, managers' training, preservation of historical identity, local culture, residents' participation, unit management, environmental resilience, Authenticity of historical monuments, tangible and intangible cultural heritage, public transportation, security, population composition, capital attraction, cultural neighborhood, handicrafts and tourism. The aforementioned factors and drivers are actually the variables that the realization of the reconstruction of the historical context of the city of Tabriz with the approach of protecting its historical monuments and context and its tangible and intangible treasures depends on them, and the future of the regeneration situation of the studied area depends on the changes of these drivers. Possible changes in the status of each of these factors predicts the probable status of the dependent variable, i.e. conservation-oriented reconstruction in the historical context of Tabriz city. Therefore, the aforementioned variables should always be monitored and controlled by the urban management system in order to achieve the intended goals (protection-oriented regeneration in the historical context of Tabriz city).

Conclusion

In this research, based on the nature of the historical context of Tabriz, which is an old and valuable historical context with a heritage of several thousand years, the point of view of conservation-oriented reconstruction has been used to organize and revive this context. Stereotyped imitation of modernist views and adoption of traditional approaches in the organization of this fabric in recent years by the urban management system of Tabriz has caused

the loss of a large number of works and even fabrics of historical value in this area. This research can slow or even stop this process.

Keywords: Urban regeneration, conservation-led approach, historical context, Tabriz metropolis.

ارزیابی عوامل کلیدی موثر بر بازآفرینی بافت تاریخی کلانشهر تبریز با رویکرد حفاظت محور

بابک نجفیان مهرآباد^۱، اکبر عبداللهزاده طرف^۲، میر سعید موسوی^۳

1. دانشجوی دکترای شهرسازی، گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. رایانامه: bnajafian@gmail.com
2. نویسنده مسئول، دانشیار گروه معماری و شهرسازی، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران. رایانامه: taraffarat@iau.ac.ir
3. استادیار گروه معماری و شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، ایران. رایانامه: moosavi_mirsaeed@yahoo.com

اطلاعات مقاله چکیده

توسعه روزافزون شهرها و حرکت جریان جمعیت و سرمایه به سمت بافت‌های جدید برنامه‌ریزی شده منجر به فرسودگی و زوال بخش‌های ارگانیک و هسته‌های اولیه توسعه شهری شده است که در این بخش‌ها محدوده‌ها و بافت‌های واجد ارزش تاریخی یکی از آسیب‌پذیرترین بافت‌های شهری هستند. در این میان شهر تبریز به‌عنوان یک شهر تاریخی با هویتی دیرین و ارزشمند با 1336 هکتار بافت واجد ارزش تاریخی کاملاً متأثر از جریان‌های مذکور می‌باشند. تداوم دیدگاه توسعه برون‌زا و عدم توجه به احیای بافت‌های تاریخی در شهر تبریز موجب مشکلات عدیده در این بافت‌ها شده است که بررسی این مهم و ارائه پیشنهاد‌های بهینه با نگاه به آینده مهم‌ترین هدف این تحقیق می‌باشد. روش تحقیق بر مبنای استفاده از روش‌ها و مدل‌های متداول آینده‌پژوهی از جمله روش دلفی و تحلیل ساختاری (ماتریس اثرات متقاطع) می‌باشد که در نرم‌افزار Micmac مورد تحلیل قرار گرفته است. حجم نمونه تحقیق عبارت است از 30 نفر از خبرگان حوزه مورد مطالعه متشکل از مدیران و کارشناسان ارشد دولتی و نخبگان دانشگاهی و جهت انتخاب این خبرگان از روش نمونه‌گیری کارشناسی و گلوله‌برفی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد در بین 49 شاخص مؤثر بر بازآفرینی حفاظت محور در بافت تاریخی شهر تبریز تعداد 27 شاخص متشکل از شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، کالبدی، زیست‌محیطی، مدیریتی و نهادی به‌عنوان پیشران حیاتی انتخاب شدند که در این راستا پیشنهاداتی جهت نیل به اهداف تحقیق ارائه گردیده است.

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

1403/05/15

تاریخ بازنگری:

1403/12/18

تاریخ پذیرش:

1403/12/21

تاریخ انتشار:

1404/10/08

کلیدواژه‌ها:

بازآفرینی شهری،
رویکرد حفاظت
محور،
بافت تاریخی،
کلانشهر تبریز.

استناد: نجفیان مهرآباد، بابک؛ عبدالله‌زاده طرف، اکبر و موسوی، میرسعید (1404).
ارزیابی عوامل کلیدی موثر بر بازآفرینی بافت تاریخی کلانشهر تبریز با
رویکرد حفاظت محور. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، 29 (94)، 88-109

<http://doi.org10.22034/gp.2025.62829.3286>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه تبریز.

مقدمه

در طول نیم‌قرن گذشته، سیاست‌های توسعه اقتصادی رشد محور بر توسعه شهری متمرکز شده است و تمرکز جمعیت شهری را تسریع می‌کند. علاوه بر این، توسعه شهری با محوریت وسیله نقلیه باعث ایجاد مشکلات زیست‌محیطی و از بین رفتن هویت فرهنگی و منجر به پیامدهای منفی بدتر شدن رقابت شهری می‌شود (Dean et al., 2022). رشد جمعیت جهان که در بافت‌های شهری زندگی می‌کنند، شتاب بی‌سابقه‌ای یافته است و به‌عنوان یکی از تأثیرگذارترین تغییرات قرن بیست و یکم تلقی می‌شود (UN-DESA, 2019). امروزه در اغلب شهرها و به‌ویژه در شهرهای با پیشینه کهن و سابقه تاریخی، بخش قابل‌توجهی از شهر را بافت‌های ناکارآمد که هسته حیات شهرها تلقی می‌شود، تشکیل می‌دهد. توسعه سریع شهرنشینی در نتیجه انقلاب صنعتی و پیشرفت‌های تکنولوژیکی، تأثیرات قابل‌توجهی بر بافت‌های ناکارآمد شهری بر جای گذاشته و موجب برهم‌خوردن تعادل‌های اجتماعی و محیطی گشته است که در طی این تحولات دوران شهرنشینی و گسترش شتاب‌آلود آن در دهه‌های میانی قرن حاضر دچار بی‌مکانی و بی‌زمانی شده و احاطه بافت‌های جدید شهری نتوانسته نیاز شهروندان را تأمین نمایند (مهره‌کش، 1392: 6)؛ بنابراین، هم‌زمان با بروز مسائل متعدد و تأثیرات آن‌ها بر حوزه‌های مختلف، توجه به بافت‌های ناکارآمد و رفع ناپایداری آن‌ها، به موضوعی جدی تبدیل شده است؛ به‌گونه‌ای که سازمان‌های مربوطه را به تکاپوی ساماندهی و احیاء بافت‌های مذکور سوق داده و لزوم مداخله در این بافت‌ها را در دوره‌های مختلف زمانی ضروری دانسته است (پوراحمد، 1389: 73). امروزه مناطق شهری و به‌خصوص محلات میانی پیرامون مرکز شهر، دیگر مناطق مقبولى برای سکونت نیستند؛ آنچنان که بیشتر ساکنان این‌گونه مناطق را مردمان محروم طبقات پایین جامعه تشکیل می‌دهند؛ از این‌رو برنامه‌ریزان و مدیران شهری برای مقابله با مشکلات فراوان پیش روی شهری به‌خصوص بافت‌های ناکارآمد توجه خود را به برنامه‌ریزی پایدار با استفاده از بازآفرینی معطوف کرده‌اند (پوراحمد، 1389: 76). پایدار کردن هرچه بیشتر شهرها یک اولویت اصلی برای دولت‌های ملی، برای شهرها و برای افرادی که زندگی می‌کنند، کار می‌کنند و از مناطق شهری بازدید می‌کنند، می‌باشد (Rogers et al., 2012: 6).

بافت‌های کهن و تاریخی شهرها به واسطه قدمت و وجود عناصر با ارزش تاریخی، موقعیت مناسب ارتباطی، قرارگیری بازار اصلی شهر و قلب تپنده اقتصادی در آن و... دارای جایگاه منحصر به فردی در ساختار فضایی و کارکردی شهر می‌باشند (گودرز و نندچگینی و همکاران، 1402: 130). بافت‌های تاریخی نشان‌دهنده عینی تکامل جامعه انسانی و استقرار آن‌ها در طول زمان هستند، لذا به‌منظور پایداری فرهنگی و زیستی هر جامعه ضروری است نسبت به حفاظت و بازآفرینی بافت‌های تاریخی اهتمام جدی به عمل آید. بازآفرینی به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین سیاست‌های مدیریت و حفاظت از بافت تاریخی، ضمن حفظ ویژگی‌های ارزشی مکان، می‌تواند به خلق ویژگی‌های جدید و متناسب با نیازهای معاصر بپردازد. احساس ضرورت مداخله

در بافت تاریخی شهرها، سرآغاز انجام مطالعات جدی در این زمینه گردید. مداخله در بافت تاریخی شهرها به مفهوم امروزی آن، به قرن نوزدهم میلادی، به‌ویژه پس از جنگ جهانی دوم برمی‌گردد (Cheng et al., 2016: 170). فرایند توسعه شهری و روند تغییرات بافت به‌ویژه در مناطق تاریخی و مرکزی شهرها، بیشتر با دو رویکرد عمده مواجه بوده است: از یک سو گرایش و تمایل به حفاظت و نگهداری از بافت و عناصر ارزشمند آن و از سوی دیگر، موج تفکر نوسازی و بازسازی توأم با مداخله‌های مستقیم و کلان‌مقیاس در این محدوده. جنبش احیاء و مرمت شهری به‌ویژه در جهان سوم، به دلیل عقبماندگی زمانی و توسعه‌نیافتگی و ساختار چندگانه حاصل از نفوذ استعمار و تلاطم ناشی از دوران گذار از فرهنگ سنتی به فرهنگ صنعتی، هویت مشخصی را که مبتنی بر فلسفه و الگوهای معینی باشد، آشکار نمی‌کند (Dean and Trillo, 2019: 3). تعدد رویه‌ها و مقطعی بودن آنها و تأثیرپذیری استراتژی‌ها از سیاست روز؛ بدون پشتوانه فلسفی و نظری، تنگنایی است که در حال حاضر کشورهای جهان سوم با آن مواجه هستند (Rasoli et al., 2020a: 61). مناطق فرهنگی - تاریخی شهر یکی از بافت‌های شهری است که در اثر این تغییرات به وجود آمده‌اند. محدوده فرهنگی تاریخی شهری در طول زمان‌های طولانی شکل‌گرفته و امروزه از فناوری عصر حاضر و توسعه شهری عقبمانده است (Ajza Shokohi and Hosseini, 2017: 59).

بررسی پیشینه فعالیت‌های مرتبط با ساماندهی این بافت نشان می‌دهد با توجه به تقلید از رویکردهای سنتی ساماندهی بافت‌های فرسوده هیچ‌گاه نتیجه مطلوبی به دست نیامده و همواره بر زوال و فرسودگی این بافت افزوده شده و کیفیت زندگی در این محدوده بیش‌ازپیش کاهش یافته است؛ لذا کارآمدترین رویکرد در این راستا استفاده از رویکرد بازآفرینی شهری است تا بتواند هویت تاریخی - فرهنگی این بافت را با تجدید سازمان اجتماعی آن همراه ساخته و این بافت را برای نسل‌های آینده با هویت و اصیل نگه دارد. بازآفرینی شهری به‌عنوان یک حوزه مهم در حال ظهور از مداخله بخش عمومی ظاهر شد که برای حمایت از مناطق کمتر توسعه در نظر گرفته شده است (Stryjakiewicz et al., 2018: 316). این رویکرد تلاشی جامع و یکپارچه برای برگرداندن زندگی به بافت‌ها و مناطق روبه‌زوال است. این فرایند باعث متوقف‌شدن فرایند فرسودگی و به بازآفرینی فضا و مکان می‌انجامد. مفاهیم حوزه بازآفرینی شهری را می‌توان اقداماتی در راستای بهبود وضعیت محیط شهری و ارتقای کیفیت زندگی ساکنان بافت ناکارآمد دانست (Wigginton et al., 2016: 904). بازآفرینی شهری می‌تواند زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، و مزایای زیست‌محیطی از طریق استفاده مجدد فشرده و کارآمد از زمین، احیای میراث فرهنگی، و احیای محیط طبیعی که منجر به ایجاد جوامع پر جنب‌وجوش درون‌شهری می‌شود. را فراهم کند همچنین بازآفرینی شهری ابزار مهمی برای حفظ توسعه شهری پایدار و فراگیر است (Wang et al, 2021: 10). بازآفرینی شهری دارای مفهومی فراتر از نوسازی (فرایند با غلبه رویکرد تحولات کالبدی) و دیگر رویکردهای توسعه شهری است. بازآفرینی شهری دارای مفهومی یکپارچه، همراه راهبردهایی بلندمدت با رویکردی استراتژیک است (Roberts et al, 2020: 354). تدوین برنامه‌های بازآفرینی شهری را می‌توان به‌عنوان یک فرآیند

تصمیم‌گیری مشارکتی در نظر گرفت که در آن همه ذینفعان برای یک تصمیم نهایی با هدف ایجاد تعادل بین حفظ میراث، توسعه اقتصادی و برابری اجتماعی برای رفاه عمومی کار می‌کنند. (Erfani & Roe, 2020: 45) در سیر تحول مفاهیم مرتبط با بازآفرینی شهری رویکردهای مختلفی در این حوزه شکل‌گرفته است که یکی از مهم‌ترین رویکردها؛ بازآفرینی حفاظت محور است. حفاظت از شهرها و عرصه‌های شهری تاریخی به معنای اقدامات لازم جهت مراقبت، حفاظت و مرمت این‌گونه عرصه‌های شهری و نیز توسعه و سازگاری هماهنگ آنها با زندگی معاصر می‌باشد. استفاده مجدد از ساختارهای تاریخی و خلق فضاهای جدید بر مبنای احترام به معیارهای اصالت، یکپارچگی، ارزش و در مجموع برجستگی و منزلت مکان تاریخی به‌عنوان مهم‌ترین محرکه‌های توسعه در برنامه‌های رویکرد بازآفرینی حفاظت مبنای موردتوجه می‌باشند. سیاست بازآفرینی حفاظت مبنای بیشترین تعادل و همگرایی را میان برنامه‌ها و اقدامات حفاظت و بازآفرینی توسعه در مکان‌های تاریخی فراهم می‌کند (هاشمی، 1399: 39). این رویکرد در شهرهای تاریخی که دارای بافت واجد ارزش تاریخی وسیع هستند بیش از سایر رویکردهای بازآفرینی اهمیت دارد. چنانچه شهر تبریز یکی از 168 شهر مصوب دارای بافت تاریخی است که طی آخرین مصوبات وزارت میراث‌فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی کشور در سال 1400 مساحت این بافت 1336 هکتار اعلام شده است. وسعت این بافت به همراه مداخله‌های مستقیم و بزرگ‌مقیاس در آن در سال‌های گذشته منجر به زوال بیش‌ازپیش این بافت و تخریب و ازبین‌رفتن شالوده اساسی این بافت شده است. در طی بیش از 60 سال گذشته بافت تاریخی ارزشمند شهر تبریز با فرسودگی عملکردی و کالبدی و مداخلات شهرسازی مدرن مواجه شده است و هدف اکثر مداخلات فراهم‌ساختن ورود ماشین به بافت‌های شهری بوده است. همچنین نهادهای مدیریت شهری باهدف فراهم‌کردن امکان توسعه شهر و تأمین زیرساخت‌های موردنیاز برای زندگی در بافت‌های تاریخی و ارزشمند، به‌سوی برنامه‌های نوسازی و بهسازی سوق یافته‌اند. در 5 دهه گذشته این طرح و برنامه‌ها با نگاه و روش‌های متفاوتی زمینه مداخلات در بافت تاریخی شهر تبریز فراهم کرده‌اند. بسیاری از این طرح و برنامه‌ها نگاه حفاظت محور به بافت تاریخی نداشتند و حاصل آنها به‌صورت عمومی مداخلات کوچک‌مقیاس توسط ساکنین و نیز مداخلات بزرگ‌مقیاس با نتایج و پیامدهای ناخواسته توسط نهادهای مدیریت شهری، در بافت تاریخی شهر تبریز است. اتخاذ توأمان رویکرد بازآفرینی در کنار حفظ آثار تاریخی و باارزش این بافت و در واقع اتخاذ رویکرد بازآفرینی حفاظت محور یکی از مهم‌ترین راهبردهای مؤثر در احیای این بافت باارزش خواهد بود. آنچه در این میان از اهمیت بالایی برخوردار است چگونگی دستیابی به راهبردها و استراتژی‌های مدنظر است. اتخاذ راهبردها با نگاه به آینده و سناریوهای پیش رو و در یک‌کلام با دیدگاه آینده‌پژوهی می‌تواند با ترسیم چشم‌اندازهای پیش روی مدیریت شهری مسیر روشن و صحیحی منطبق با وقایع پیش رو در اختیار تصمیم‌گیران بگذارد. لذا اتخاذ و ترکیب دو رویکرد متأخر بازآفرینی حفاظت محور و

آینده‌پژوهی می‌تواند با یک دید سیستمی و جامع به مشکلات بافت‌های تاریخی با محوریت حفظ و احیای بافت واجد ارزش تاریخی از یکسو و چشم‌اندازسازی و ترسیم افق‌های پیش روی مدیریت شهری از سوی دیگر یک مسیر روشن منطبق با حقایق محتمل پیش روی تصمیم‌گیران سیستم مدیریت شهری آشکار سازد تا از این طریق راهبرهای بهینه جهت احیای این بافت متناسب با سناریوهای محتمل انتخاب شود.

پیشینه تحقیق

حسن‌زاده و سلطان‌زاده (1395) در مقاله‌ای با عنوان طبقه بندی راهبردهای برنامه ریزی بازآفرینی بر اساس سطح پایداری بافت‌های تاریخی به این نتیجه رسیدند که چهار رویکرد اساسی شامل کالبدی (منظر سازی و حفاظت)، عملکردی (ارتقای کیفیت محیطی)، اقتصادی (ثبات و سرزندگی) و اجتماعی (کیفیت زندگی و انسجام اجتماعی) در فرآیند پایداری و ناپایداری باز آفرینی شهری وجود دارد. بر اساس نتایج به دست آمده ابتدا باید به باز آفرینی کالبدی و تنوع عملکردی به عنوان راهبرد کوتاه مدت و باز آفرینی اقتصادی و اجتماعی در بلند مدت برای افزایش جذابیت و سطح پایداری محله های تاریخی شهر پرداخت.

نقی‌زاده (1396) در پایان نامه خود با عنوان «بازآفرینی اماکن با ارزش بافت تاریخی شهر (نمونه موردی- منطقه 12 تهران)» به بررسی راهکارهای بازآفرینی در منطقه 12 شهر تهران پرداخته است. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد بازآفرینی اقتصادی بافت تاریخی شهری می‌تواند زمینه ساز مناسبی برای توسعه درونی شهرها و حفظ و احیاء کالبدی و اجتماعی فرهنگی آنها فراهم آورد و از تخریب طبیعی از یک سو و ویرانگری برنامه ریزی شده توسط سودجویان از سوی دیگر جلوگیری کند.

تقی‌زاده و همکاران (1398) در مقاله‌ای با عنوان تدوین سناریوهای مطلوب بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان به ارزیابی و کشف سناریوهای مطلوب و محتمل بازآفرینی خلاق در شهر گرگان پرداخته اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد از بین 20 سناریوی باورکردنی 3 سناریو به عنوان سناریوی طلایی به دست آمده اند. مطلوب ترین حالت نیز مربوط به سناریوی اول از گروه سناریوهای باورکردنی است که در آن اکثر عوامل کلیدی در وضعیت مطلوب و کمی رو به بهبود بوده و هیچکدام از عوامل در وضعیت بحرانی قرار نگرفته اند. این گروه از سناریوها وضعیتی مطلوب را برای آینده بافت تاریخی شهر گرگان متصور می‌شوند و دارای چشم اندازی بسیار مناسب برای آینده سیستم هستند. در این سناریو وضعیت عوامل اقتصادی با روند مثبت رو به رو شد و عوامل مدیریتی در راستای بازآفرینی خلاق حرکت می‌کنند.

قره بیگ‌لو و همکاران (1399) در مقاله‌ای با عنوان واکاوی مؤلفه‌های کیفی میان افزایشی مجموعه تجاری مشروطه و صاحب‌الامر در بازار تاریخی تبریز نشان می‌دهند که ارزیابی مخاطبان از اثرپذیری تداوم و انسجام بافت تاریخی از تغییر ابعاد مختلف بعد از میان افزایشی وابسته به شاخصه‌های بنای میان افزا متغیر

خواهد بود و تدوین مدلی که واجد اولویت‌بندی بوده و در مطالعات پیشین مطرح شده است، ممکن نیست.

ابوالحسنی (1400) در مقاله‌ای با عنوان بررسی مداخلات کالبدی در بافت تاریخی تبریز و تأثیر آن بر انسجام و پیوستگی سازمان به تحلیل پارامترهای تکنیک چیدمان فضایی (اتصالات، هم پیوندی، عمق فضا و انتخاب) با استفاده از نقشه‌های خطوط محوری پرداخته است و نتایج آن به صورت داده‌های گرافیکی و ریاضی ارائه شده است. یافته‌های تحقیق، بیانگر آن است که محورها و مسیرهای بافت تاریخی و مرکزی شهر تبریز اهمیت و نقش خود را از دست داده است اما پتانسیل و ظرفیت احیای مجدد، نقش و اهمیت خود را در ساختار اصلی شهر دارد.

کشاورزی (1401) در مقاله‌ای با عنوان تحلیل رابطه بازآفرینی فرهنگی اجتماعی در توسعه محله‌ای در محله دیزج جنوبی شهر بناب به بررسی وضعیت محدوده مورد مطالعه از منظر بازآفرینی پرداخته اند. نتایج تحقیق مویید این مطلب است که شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی بیشترین بارعاملی را داشته و به این ترتیب بیشترین تأثیر را دارند.

زینالی و همکاران (1402)، در مقاله ارزیابی بازآفرینی شهری در بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد فرهنگ محور به این نتیجه رسیدند که 16 ویژگی را می‌توان برای ارزیابی سطح رضایت از سه متغیر مکنون در سطح معناداری 0/001 به کار برد. در نتیجه، این ویژگی‌ها را پارامترهای قابل قبول و رضایت‌بخشی می‌دانند که امکان استفاده از آن‌ها برای ارزیابی بازآفرینی شهری با رویکرد فرهنگ محوری یا فرهنگ‌گرا وجود دارد. به عنوان بخش پیشرو در «احیای قسمت تاریخی شهر»، انتظار می‌رود بازآفرینی شهری فرهنگ‌گرا مشکلات واقعی قابلیت فهم نبودن اطلاعات فرهنگی، عدم دسترسی به مکان‌های فرهنگی و عدم استفاده از منابع فرهنگی را حل کند و سپس منطقه درون شهر را تحریک می‌کنند تا از تخریب فرهنگی دور شوند.

در پژوهشی که توسط برتولینی در سال 2010 انجام شد و با عنوان «شهرهای پایدار و نوسازی» منتشر شد، نتایج مهم در مورد شیوه‌های مداخله در بافت‌های شهری به دست آمد. او به این نتیجه رسید که مداخله در بافت‌های شهری اغلب به صورت فن‌سالارانه، از بالا به پایین، با نگرش غیرمشارکتی و اجباری انجام می‌شود. این رویکرد منجر به افزایش هزینه‌های اجتماعی مداخله و تمایل زیادی از سوی برنامه‌ریزان به مداخله و جابه‌جایی بافت‌های شهری می‌شود. همچنین، این رویکرد امکان مشارکت متوسطی از سرمایه‌گذاران را فراهم می‌کند (Bertolini, 2010).

چوک من هو (2012) در مقاله‌ای با عنوان بازبینی رویکرد بازآفرینی شهری در هنگ‌کنگ با بررسی پیشینه دانش بازآفرینی در آمریکا و انگلیس و تجارب خارجی کسب شده در ژاپن، کره جنوبی و سنگاپور در صدد تدوین رویکرد جامع برای بازآفرینی بافت‌های ناکارآمد هنگ‌کنگ برآمد. این پژوهش با روش تحقیق تطبیقی به

بررسی نحوه تحقق بازآفرینی شهری در کشورهای مختلف پرداخته است. متغیرهای تطبیقی این پژوهش عبارتند از: مقایسه ساختار نهادی برنامه ریزی، تعداد سیستم برنامه ریزی، میزان توسعه مجدد شهری، نقش و رویکرد اتخاذی دولت و میزان مشارکت عمومی (Cheuk Man HO, 2012).

تورسی (2017) در مقاله‌ای به بررسی نقش بازآفرینی فرهنگ مینا در ارتقا کیفی و باز زنده سازی یک منطقه صنعتی-تاریخی در شهر تیمیشوارا پرداخته است. روش تحقیق کیفی و بر مبنای تحلیل مصاحبه‌های عمیق می‌باشد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد علاوه بر اینکه این شهر پس از گذار از دوران کمونیست با مشکلات زیادی همراه بوده است ولی استفاده از روش‌های بازآفرینی مبتنی بر فرهنگ توانسته منجر به نجات میراث صنعتی، ارتقا شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی و در یک کلمه احیای بافت شهر شود چنانچه این پروژه هم‌اکنون الهام‌بخش سایر شهرهای اروپایی شده است (Tursie, 2017).

فن و کیم (2019) در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه فضاهای مسکونی در بازآفرینی فرهنگ مینا: نمونه موردی: استان هنان (چین)» به شناسایی هویت فرهنگی و تعلق فرهنگی در فضاهای مسکونی و پیشنهاد طرح‌بندی فضایی مناسب، بر فرهنگ مسکونی در بازآفرینی شهری مبتنی بر فرهنگ در استان هنان کشور چین پرداخته‌اند. ایشان الگوهای فضای زندگی اقامتگاه‌های سنتی و مدرن در استان هنان را تجزیه و تحلیل کرده و ویژگی‌های فرهنگی منطقه را بررسی می‌کنند که در نهایت چهار مدل بازسازی فضای مسکونی با تأکید بر مشارکت ساکنان و بهبود طراحی فضاهای زندگی مدرن پیشنهاد داده‌اند (Fan & Kim, 2019).

فرانته و همکاران (2020) در مقاله‌ای به بررسی بازآفرینی شهری پایدار از طریق استراتژی‌های متراکم سازی در منطقه کالیته آتن پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که موضوع اصلی فعلی در بخش ساخت و ساز در اروپا به نوسازی انرژی و فعال سازی مجدد سرمایه گذاری ها در ساختمان های موجود مربوط می‌شود. روش‌ها و استراتژی‌های نوآورانه برای جذب و مشارکت شهروندان و ذینفعان اصلی برای انجام فرآیندهای نوسازی ساختمان ها، که در واقع تنها 1 درصد از کل ساختمان را تشکیل می‌دهند، مورد نیاز است. این مشارکت راه حل های فنی و مالی را برای ارتقای مداخلات مقاوم سازی کارآمد، ایمن و جذاب بر اساس ایجاد افزودنی های حجمی همراه با منابع انرژی تجدیدپذیر پیشنهاد می‌کند (Ferrante, 2020).

لک و همکاران (2020) در مقاله‌ای با عنوان بازآفرینی شهری از طریق گردشگری میراث: سیاست‌های فرهنگی و راهبردهای مدیریتی به بررسی راهکارهای احیای شهر تاریخی بیرجند پرداخته است. یافته‌ها حاکی از آن است که اجرای موفقیت‌آمیز یا بازآفرینی شهری از طریق گردشگری میراث زمانی رخ می‌دهد که یک شهر حداکثر استفاده را از فرصت‌ها در چهار حوزه سیاست‌گذاری فرهنگی، برگزاری رویدادهای فرهنگی، مدیریت مشارکتی و ارتقای فضاهای شهری عمومی از طریق رقابتی انجام دهد (Lak, 2020).

لی و همکاران (2022) در مقاله‌ای با عنوان استراتژی‌های بازآفرینی شهری پایدار در منطقه معدن متروکه کره با استفاده از میراث صنعتی به بررسی راهبردهای بازآفرینی در کشور کره پرداختند. نتیجه یافته‌های نهایی منجر به انجام اقدامات فعال‌سازی شهر تایبک به‌عنوان یک شهر فرهنگی و همچنین یک شهر تفریحی و ورزشی گردید. راهبردهای بازآفرینی شهری برای طراحی شهر تایبک به‌عنوان یک شهر فرهنگی، شامل برگزاری جشنواره EDM با استفاده از میراث صنعتی کارخانه تهیه زغال سنگ در شهر تایبک و موسیقی چئورام و جاده رعد و برق است. (Le, 2022)

بوسونه و همکاران (2023) در مقاله خود با عنوان «شبه‌سازی بازآفرینی شهری مدور از طریق جوامع فرهنگی و پایدار» به بررسی چشم‌انداز برنامه جوانان سبز-آبی¹ در سال 2030 پرداخته‌اند. این مقاله نتایج اولیه رویکرد «چشم‌انداز جوانان آبی سبز 2030» را ارائه می‌دهد که شامل تعریف پیشنهادات جمع‌آوری‌شده در طول میزهای گرد طراحی مشترک و تجزیه و تحلیل نتایج کلیدی نظرسنجی در مورد ذینفعان پروژه روزهای آبی سبز در جنوب ایتالیا است. این نتایج به درک چگونگی درک و ارائه گزینه‌های فرهنگی نوآورانه برای پایداری، با تمرکز بر غلبه بر تعارضات فرهنگی، اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی برای تحریک بازآفرینی دایره‌ای شهری در جنوب ایتالیا کمک می‌کند (Bosone, 2023).

پیپرنو و همکاران (2023) در مقاله‌ای با عنوان «تدابیر جمعی نهادی برای بازسازی شهری به روایت فرهنگ و ارث: یک تجزیه و تحلیل تطبیقی کیفی» به اقدامات جمعی نهادی (ICA) در زمینه ابتکارات بازآفرینی شهری مبتنی بر فرهنگ و میراث پرداخته‌اند و شرایط و عواملی را که به موفقیت یا شکست این ابتکارات مشارکتی کمک می‌کنند تجزیه و تحلیل می‌کنند. نتایج نشان می‌دهد که عناصر متنوعی برای توسعه ابتکارات مشارکتی ضروری است و شرایط خاص برای تبیین عملکرد اقدامات جمعی نهادی (ICA) با یکدیگر تعامل دارند (Piperno, 2023).

نوع نگاه به ساماندهی بافت‌های ناکارآمد در کشور ما و علی‌الخصوص در شهر تبریز اولاً یک نگاه کلی و بدون تمییز بافت‌های واجد ارزش از سایر بافت‌ها و در ثانی در خصوص راهبردها و روش‌های عملیاتی آن اتخاذ رویکردهای سنتی مانند نوسازی و بهسازی بوده است که این مطلب در پژوهش‌ها و طرح‌های اجرا شده در بافت تاریخی تبریز نیز قابل‌مشاهده است. این تحقیق در تلاش است با استفاده از دیدگاه متأخر بازآفرینی حفاظت محور و اتخاذ یک رویکرد جامع، سیستمی و جغرافیایی به بافت تاریخی تبریز و استفاده از روش‌های متداول در آینده‌پژوهی به این بافت نگاه کند که این مهم را می‌توان یکی از مهم‌ترین وجوه تمایز این تحقیق با سایر تحقیقات انجام شده در این حوزه نام برد.

مبانی نظری

بافت شهری: بافت گستره‌ای هم پیوند است که از بناها، راه‌ها، مجموعه‌ها، فضاها، تأسیسات و تجهیزات شهری و یا ترکیبی از آنها تشکیل شده باشد. بافت شهر، شامل دانه‌بندی و درهم‌تنیدگی فضاها و عناصر شهری است. «بافت شهری کمیته پویا و در حال تغییر است که وضع کالبدی شهر و چگونگی شکل‌گیری آن را در طول زمان نمایان می‌سازد، بافت شهر بیانگر دانه‌بندی فضاها، کالبدی، شبکه ارتباطی و نحوه دسترسی‌ها، چگونگی توزیع فعالیت‌ها و در نهایت شکل‌گیری و گسترش شهر در طول تاریخ می‌باشد» (قاسمی، 1391: 21).

بافت‌های تاریخی: به بخش و یا بخش‌هایی از شهر تاریخی اطلاق می‌شود که منعکس‌کننده ارزش‌های فرهنگی - تاریخی، معماری و شهرسازی شهر بوده و از تعامل انسان و محیط (طبیعی و مصنوعی) پیرامون، در طول زمان شکل‌گرفته و به لحاظ شکلی و ساختار کلی، قابل‌تمایز از سایر پهنه‌های شهری است.

محدوده بافت تاریخی: محدوده یک منطقه تاریخی و فرهنگی ثبت شده که همراه با ضوابط و مقررات قانونی باهدف محافظت مؤثر از آثار فرهنگی، تاریخی، طبیعی ملی یا جهانی موجود در آن منطقه و حمایت‌های قانونی به‌عنوان لایه‌های حفاظتی (منظری، ساختاری، عملکردی) بر روی نقشه، مشخص می‌شود. خط محدوده از انطباق عرصه‌ها و حوزه بلافصل ارزش‌های ساختاری، محیطی، کالبدی، کارکردی و عملکردی شهر تاریخی منبعت می‌گردد. خط محدوده شامل مفروضات عرصه‌های متعدد و کارکردهای هم پیوند، منفصل یا متصلی است که متأثر از روابط، نظامات (زیرساخت‌های استحصالی منابع زیستی، کشاورزی، استقرار و تدافعی شهر و...) و تعاملات اجتماعی شهر تاریخی است و مداوم مورد تدقیق قرار می‌گیرد. این محدوده‌های تاریخی - فرهنگی توسط سازمان میراث‌فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری تعیین می‌شوند (قاسمی خوئی، 1402: 57).

بازآفرینی شهری: واژه بازآفرینی در لغت به معنای «بازتولید یا ترمیم طبیعی بخشی از یک تمامیت زنده در معرض نابودی» است (لطفی، 1390: 80). بازآفرینی (معاصر سازی) یعنی تولید سازمان فضایی جدید منطبق بر شرایط تازه و ویژگی‌های نو که همگی در ایجاد روابط شهری جدید و یا تعریف دوباره روابط شهری کهن یا موجود مؤثر می‌افتد. بازآفرینی شهری، سیاستی جامع و دربرگیرنده برنامه‌های ارتقاء کیفی بافت‌های شهری با اهداف یکپارچه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است (ایزدی و فیضی، 1389: 76). بازآفرینی شهری بخش قابل توجهی از سیاست شهری است. در سطح مقدماتی، سیاست یک دوره از اقدامات انجام شده توسط دولت است به طوری که بازآفرینی شهری یک‌رهیافت، روش، کاربست و کد رفتاری است. نواحی شهری سیستم‌های پویا و پیچیده‌ای هستند و بسیاری از فرآیندهایی را منعکس می‌کنند که دگرگونی‌های اقتصادی، اجتماعی و زیستمحیطی را تحریک می‌نمایند. بازآفرین شهری می‌تواند به مثابه پیامد فعل و انفعال میان این فرایندها مشاهده شود و همچنین واکنشی است به فرصتها و چالش‌هایی که از طریق انحطاط شهری ایجاد شده است (Tallon, 2020: 124).

بازآفرینی حفاظت محور: سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان حفاظت شهری

هم‌زمان با روند تکامل اندیشه‌ها، برنامه‌ها و رویکردهای نوسازی شهری، ضمن ارائه ضوابط و دستورالعمل‌های منعطف‌تر به تبیین سیاست‌ها و رویکردهای جدیدی در زمینه بهسازی و باززنده‌سازی بافت‌های تاریخی پرداختند. حفاظت به رویکرد جامعی اطلاق می‌شود که علاوه بر حفظ ارزش‌ها به تجدید حیات ساختارهای تاریخی نیز توجه دارد. در حقیقت حفاظت از ثروت‌های بومی و فرهنگی و حفظ بافت‌های ارزشمند تاریخی، سیاستی برای بازآفرینی این مناطق محسوب می‌شد. با توجه به آنچه گفته شد بازآفرینی حفاظت مبنا در حین اینکه به نیازهای معاصر ساکنین پاسخی مناسب و درخور می‌دهد، شرایط اقتصادی و اجتماعی آنها را بهبود می‌بخشد، همچنین از ارزش‌های بافت تاریخی نیز محافظت کرده و در این راستا از مشارکت مردم و ذی‌نفعان نیز بهره می‌گیرد. همچنین باید اشاره کرد در سال‌های اخیر بازآفرینی حفاظت مبنا برای بافت‌های تاریخی با ارزش که در گذر زمان دچار آسیب و فرسودگی شده‌اند مورد توجه یونسکو قرار گرفته است. در واقع می‌توان گفت بازآفرینی یکی از روش‌های مرمت شهری در جهان است (یوسفی، 1400: 12)

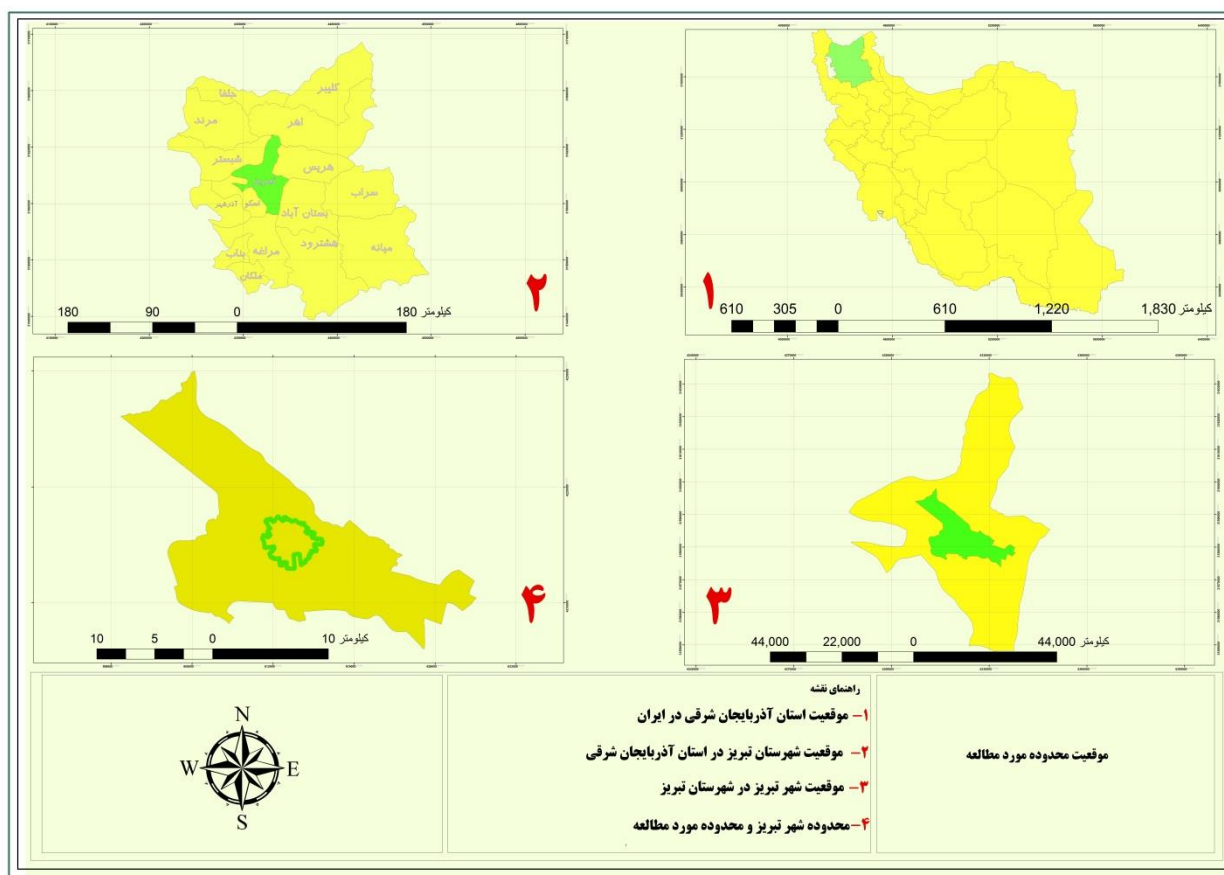
روش پژوهش

این تحقیق از نظر ماهیت و هدف جز تحقیقات کاربردی و از نظر روش جز روش‌های توصیفی - تحلیلی می‌باشد. روش اصلی مورد استفاده در این تحقیق انواع روش‌های متداول آینده‌پژوهی است. فرایند کار از دو مرحله کلی تشکیل شده است. در مرحله اول با استفاده از تکنیک دلفی پنل متخصصین تشکیل شد. از بین جامعه آماری متخصصین و خبرگان در حوزه مطالعاتی 30 نفر که به روش نمونه‌گیری هدفمند 20 نفر از بین نخبگان دانشگاهی در رشته‌های شهرسازی، معماری، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری و حفاظت و مرمت آثار تاریخی و 10 نفر از مدیران شهری سازمان‌های راه و شهرسازی، استانداری، شهرداری و میراث فرهنگی انتخاب شده بودند؛ به‌عنوان حجم نمونه مورد پرسشگری قرار گرفتند. پرسشگری در این مرحله در قالب سؤالات باز در خصوص عوامل و شاخص‌های مؤثر در بازآفرینی حفاظت محور شهر تبریز بوده است. در مرحله دوم و پس از مشخص نمودن شاخص‌های مؤثر پنل متخصصین در قالب پرسشنامه دیگری در قالب یک ماتریس از میزان تأثیر شاخص‌ها بر یکدیگر تشکیل شد. ماتریس نهایی که از میانگین نظری مجموع ماتریس‌ها تشکیل شده با استفاده از روش تحلیل ساختاری و ترسیم ماتریس اثرات متقاطع با استفاده از نرم‌افزار Micmac مورد ارزیابی و تحلیل قرار گرفته و در نهایت عوامل کلیدی با استفاده از توابع تحلیل نرم‌افزار مربوطه شناسایی شد.

محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در این تحقیق محدوده بافت تاریخی - فرهنگی شهر تبریز است. این محدوده شامل محدوده عرصه به مساحت 1336 هکتار از اراضی بافت مرکزی شهر تبریز است. این محدوده با استناد به نقشه‌های تهیه شده از تبریز در اواخر دوره قاجار مانند نقشه دارالسلطنه تبریز قراچه‌داغی (1297ه.ق. / 1880م.) و

نقشه دارالسلطنه تبریز اسدالله‌خان مراغه‌ای (1327 ه.ق./1909 م.) تعیین شده است. لازم به ذکر است این محدوده، تنها بافت یکپارچه مرکزی شهر که مناطق مسکونی کلان‌محلات را شامل می‌شد مد نظر دارد. کلان‌محلات تاریخی شکل‌دهنده عرصه بافت تاریخی تبریز عبارتند از: شتربان، سرخاب، چهارمنار (شامل بخش عمده بازار)، نوبر، مه‌ادمهین، خیابان، گجیل، ویجویه، باغمیشه، امیرخیز، چوست-دوزان، قراآغاج و کوچه‌باغ. (اداره کل میراث فرهنگی، 1400، 11). نقشه شماره شکل (1) موقعیت این بافت محدوده و شکل (2) تصویر شماره 1 نمونه ای از آثار واجد ارزش تاریخی این بافت را نشان می‌دهد.

شکل 1. محدوده مورد مطالعه

منبع: حیدری چیانه و همکاران، 1401

شکل 2. آثار واجد ارزش تاریخی بافت تاریخی شهر تبریز

منبع: طرح تفصیلی ویژه بافت تاریخی شهر تبریز، 1400

نتایج

در این بخش بر اساس روش تحقیق، اقدام به برآورد و بررسی عوامل تأثیرگذار بر بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز شده است. همچنین با نگاهی سیستماتیک و ساختاری سعی شده است تمامی عوامل دخیل در بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز را مورد تحلیل و بررسی قرار داده و با استفاده از روابط ایجاد شده بین این عوامل، عوامل کلیدی و پیشران که مهم‌ترین عوامل می‌باشند، استخراج نماید، لذا جهت نائل‌شدن به این امر، ابتدا با استفاده از روش دلفی و تحلیل عوامل مستخرج در نرم‌افزار MICMAC، ارتباط عوامل دخیل در بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز را مورد تحلیل قرار داده و نهایتاً عوامل کلیدی استخراج می‌شوند.

شناسایی عوامل مؤثر بر وضعیت آینده بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز:

در پژوهش حاضر جهت شناسایی متغیرهای اولیه مؤثر بر بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز، از روش دلفی، استفاده شده است که ابتدا به جست‌وجوی انتخاب متخصصان و کارشناسان و مجریان دخیل در حوزه مورد مطالعه پرداخته شده و بعد از انتخاب آنها، فرایند انجام پرسشگری و استخراج نظرات آنها در رابطه با بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز انجام‌گرفته است و در نهایت بعد از بررسی متغیرها، 49 متغیر در قالب 6 عامل (اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، کالبدی، زیست‌محیطی و مدیریتی و نهادی) به‌عنوان متغیرهای اولیه مؤثر بر بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز انتخاب شده‌اند.

جدول 1. شاخص‌های بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلان‌شهر تبریز

ردیف	معیار	زیرمعیار	ردیف	معیار	زیرمعیار		
1	اجتماعی	امنیت	27	کالبدی	کیفیت ابنیه		
2		سرمایه اجتماعی	28		منظر شهری		
3		مشارکت ساکنین	29		دانه‌بندی بافت		
4		هویت محله‌ای	30		اصالت آثار تاریخی		
5		حس تعلق مکان	31		اختلاط کاربری		
6		منزلت اجتماعی	32		پیوستگی فضایی		
7		عدالت اجتماعی	33		نفوذپذیری بافت		
8		جدایی‌گزینی اجتماعی	34		پیاده محوری		
9		ترکیب جمعیتی	35		حمل‌ونقل عمومی		
10	فرهنگی	میراث فرهنگی ملموس و ناملموس	36	زیست‌محیطی	آلودگی هوا		
11		صنایع دستی	37		جزایر حرارتی		
12		حفظ هویت تاریخی	38		آلودگی صوتی		
13		فرهنگ محلی	39		تاب‌آوری زیست‌محیطی		
14		محل‌بندی فرهنگی	40		کاهش کربن		
15		رویدادها و مراسمات آئینی	41		انرژی‌های پاک		
16		جشنواره‌های هنری - فرهنگی (تئاتر، موسیقی و...)	42		مصالح بومی		
17		اقتصادی	درآمد ساکنین		43	مدیریتی و نهادی	حکمروایی
18			اقتصاد زمین		44		شورای محله‌ای
19	جذب سرمایه		45	آموزش مدیران			
20	گردشگری شهری		46	تأمین منابع پایدار			
21	برندسازی		47	مدیریت واحد			
22	پروژه‌های محرک توسعه		48	بوروکراسی اداری			
23	بازارچه‌های محلی		49	نگاه راهبردی			

			توانمندسازی ساکنین	24
			خدمات زیربنایی	25
			خدمات روبنایی	26

منبع: نگارنده

ارزیابی شاخص‌های مؤثر بر وضعیت بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلانشهر تبریز:

بر اساس روش دلفی که در بالا اشاره شد، 49 متغیر در 6 حوزه به عنوان عوامل مؤثر بر وضعیت بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلانشهر تبریز شناسایی شده است و سپس با استفاده از روش تحلیل ساختاری (ماتریس اثرات متقاطع) توسط نرم افزار میک مک¹ جهت استخراج عوامل اصلی تأثیرگذار بر وضعیت آینده محیط مورد مطالعه مورد تحلیل قرار گرفتند. بر اساس تعداد متغیرها ابعاد ماتریس 49*49 می‌باشد. با قرار دادن این عوامل در یک ماتریس 49 در 49 تأثیر هر کدام از این عوامل بر یکدیگر توسط وزن دهی به عوامل (از صفر تا 3) مشخص شد. تمامی عوامل دخیل، همچون سیستمی با عناصر در هم‌تنیده، و به صورت یک ساختار، در نظر گرفته می‌شود، و ارتباطات این عوامل با هم مورد سنجش قرار می‌گیرد تا عوامل برتر که تأثیرگذاری بیشتری دارند استخراج شوند. تعداد تکرار تعامل متغیرها برهم 6 بار در نظر گرفته شده است و درجه پرشدگی ماتریس 44 درصد است. از مجموع 2401 رابطه قابل ارزیابی در این ماتریس، 1353 رابطه عدد صفر 417 رابطه عدد یک، 348 رابطه عدد دو و 283 رابطه عدد سه بوده است. همچنین ماتریس بر اساس شاخص‌های آماری با 6 بار چرخش داده ای از مطلوبیت و بهینه‌شدگی 100 درصد برخوردار بوده که حاکی از روایی بالای پرسشنامه و پاسخ‌های آن است. در ادامه جهت تحلیل کلی محیط سیستم و در نهایت جهت شناسایی پیشرانها، عوامل کلیدی مؤثر به بررسی پلان تأثیرگذاری و تاثیرپذیری متغیرها و همچنین به بررسی رتبه‌بندی و میزان جایجایی متغیرها پرداخته شده است.

ارزیابی پلان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری متغیرها

ارزیابی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری مستقیم متغیرها:

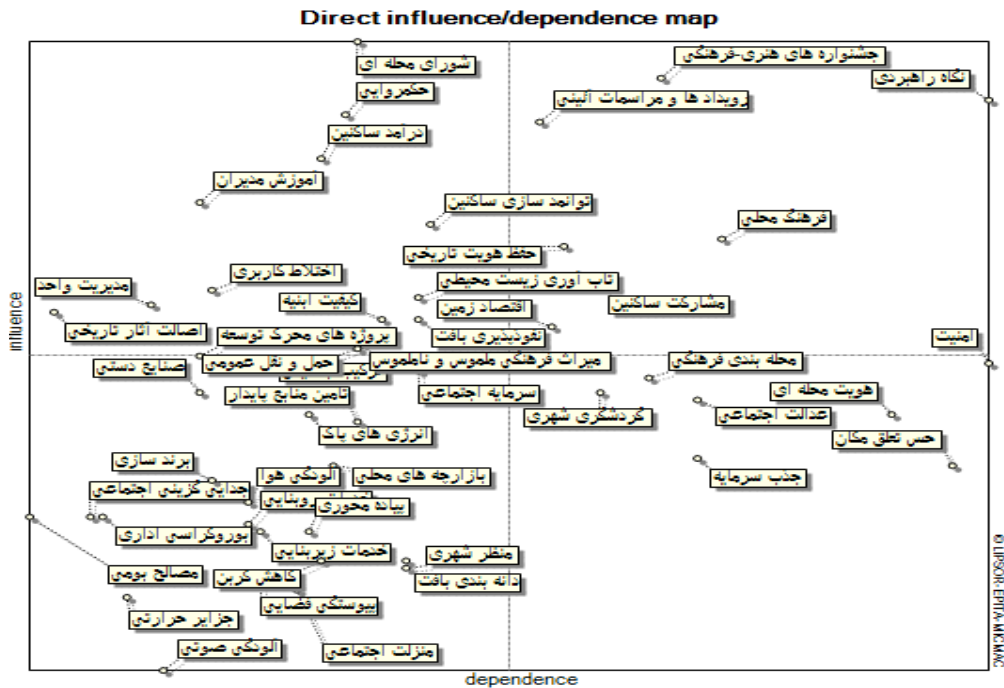
جهت تحلیل تأثیرات مستقیم متغیرها، هر کدام از روابط متغیرها توسط نرم افزار میک مک سنجیده می‌شود. با توجه به جدول زیر، میزان و درجه تأثیرات مستقیم متغیرها بر همدیگر به دست آمده است.

جدول 2. تأثیرات مستقیم متغیرها

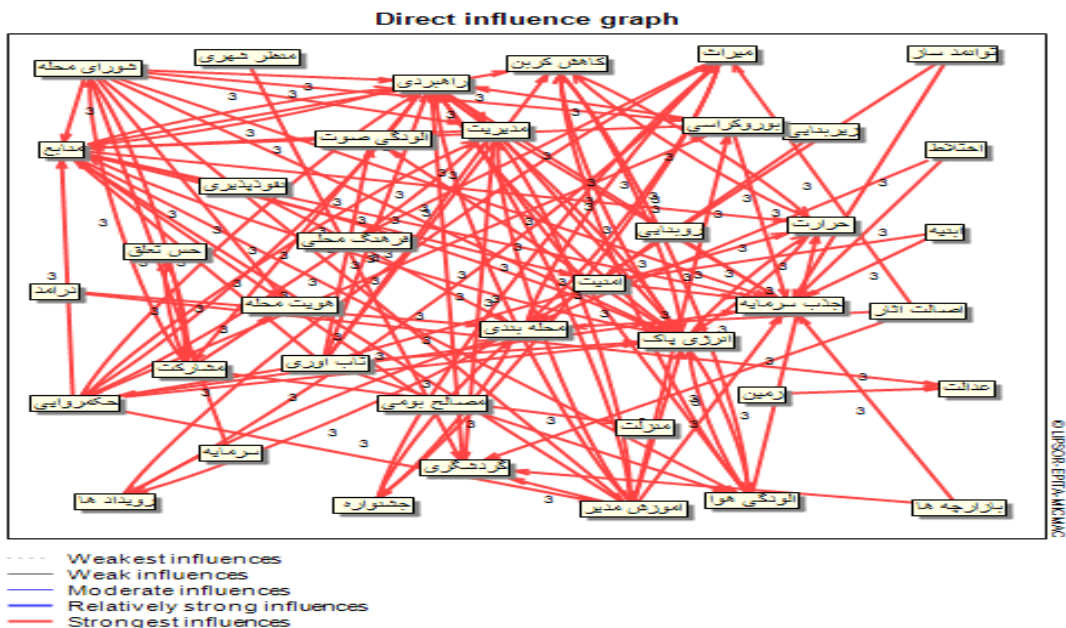
ردیف	عامل	تأثیرگذار	تأثیرپذیری	ردیف	عامل	تأثیرگذار	تأثیرپذیری
1	امنیت	45	91	26	خدمات روبنایی	23	30
2	سرمایه اجتماعی	44	44	27	کیفیت ابنیه	51	41
3	مشارکت ساکنین	56	59	28	منظر شهری	17	43
4	هویت محله‌ای	38	83	29	دانه‌بندی بافت	18	43
5	حس تعلق مکان	31	88	30	اصالت آثار تاریخی	52	14

تأثیرپذیری	تأثیرگذار	عامل	ردیف	تأثیرپذیری	تأثیرگذار	عامل	ردیف
27	55	اختلاط کاربری	31	34	14	منزلت اجتماعی	6
31	15	پیوستگی فضایی	32	67	40	عدالت اجتماعی	7
44	51	نفوذپذیری بافت	33	17	24	جدایی‌گزینی اجتماعی	8
35	22	پیاده محوری	34	43	46	ترکیب جمعیتی	9
39	47	حمل و نقل عمومی	35	39	48	میراث فرهنگی ملبوس و ناملبوس	10
30	26	آلودگی هوا	36	26	41	صنایع دستی	11
20	13	جزایر حرارتی	37	56	61	حفظ هویت تاریخی	12
23	3	آلودگی صوتی	38	69	62	فرهنگ محلی	13
44	54	تاب‌آوری زیست‌محیطی	39	63	43	محل‌بندی فرهنگی	14
36	18	کاهش کربن	40	54	78	رویدادها و مراسمات آئینی	15
35	38	انرژی‌های پاک	41	64	84	جشنواره‌های هنری - فرهنگی	16
12	24	مصالح بومی	42	36	73	درآمد ساکنین	17
38	79	حکمرانی	43	55	50	اقتصاد زمین	18
39	89	شورای محله‌ای	44	67	32	جذب سرمایه	19
26	67	آموزش مدیران	45	59	41	گردشگری شهری	20
39	37	تأمین منابع پایدار	46	27	29	برندسازی	21
22	53	مدیریت واحد	47	26	46	پروژه‌های محرک توسعه	22
18	24	بوروکراسی اداری	48	37	31	بازارچه‌های محلی	23
91	81	نگاه راهبردی	49	45	64	توانمندسازی ساکنین	24
2100	2100		جمع	31	22	خدمات زیربنایی	25

منبع: نگارنده

تصویر 1. پلان تأثیرگذاری مستقیم متغیرها
منبع: نگارنده

تصویر 2. نمودار روابط مستقیم متغیرها
منبع: نگارنده

ارزیابی تأثیرگذاری و تأثیرپذیری غیرمستقیم متغیرها

در این روش هر کدام از روابط متغیرها توسط نرم افزار به توان‌های ۲، ۳، ۴، ۵ و... رسانده و براین اساس اثرات غیرمستقیم متغیرها سنجیده می‌شود. در تحلیل صفحه پراکنندگی تأثیرات غیرمستقیم متغیرهای مؤثر بر بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلانشهر تبریز متغیرها در سیستم با کمترین تغییرات و جابه‌جایی در ارزیابی تأثیرات غیرمستقیم متغیرها تکرار شده‌اند که در جدول

زیر میزان تأثیرات غیرمستقیم متغیرها و نمودار زیر پراکندگی انواع متغیرها را نشان داده است.

جدول 3. میزان تأثیر غیرمستقیم متغیرها

ردیف	عامل	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری	ردیف	عامل	تأثیرگذاری	تأثیرپذیری
1	امنیت	110015	192176	26	خدمات روبنایی	49345	65783
2	سرمایه اجتماعی	108216	102499	27	کیفیت ابنیه	115552	75211
3	مشارکت ساکنین	128820	145544	28	منظر شهری	35946	87979
4	هویت محله‌ای	84951	182546	29	دانه‌بندی بافت	38221	91045
5	حس تعلق مکان	76514	187288	30	اصالت آثار تاریخی	113433	34416
6	منزلت اجتماعی	34506	80520	31	اختلاط کاربری	109716	57655
7	عدالت اجتماعی	89845	133048	32	پیوستگی فضایی	26874	66598
8	جدایی‌گزینی اجتماعی	57500	48637	33	نفوذپذیری بافت	107818	94307
9	ترکیب جمعیتی	104872	107654	34	پیاده محوری	32469	74861
10	میراث فرهنگی ملموس و ناملموس	109140	88979	35	حمل‌ونقل عمومی	95758	77629
11	صنایع دستی	97544	55630	36	آلودگی هوا	47629	53494
12	حفظ هویت تاریخی	137936	123754	37	جزایر حرارتی	17780	32351
13	فرهنگ محلی	129986	147965	38	آلودگی صوتی	6355	49031
14	محله‌بندی فرهنگی	99696	144258	39	تاب‌آوری زیستمحیطی	94854	81347
15	رویدادها و مراسمات آیینی	164784	134456	40	کاهش کربن	23932	60400
16	جشنواره‌های هنری - فرهنگی	175505	150532	41	انرژی‌های پاک	64169	63824
17	درآمد ساکنین	150561	80189	42	مصالح بومی	54324	23018
18	اقتصاد زمین	100304	105796	43	حکروایی	163541	82143
19	جذب سرمایه	72815	134436	44	شورای محله‌ای	182740	101963
20	گردشگری شهری	102066	121988	45	آموزش مدیران	131780	53772
21	برندسازی	70065	57069	46	تأمین منابع پایدار	65060	71742
22	پروژه‌های محرک توسعه	91083	53374	47	مدیریت واحد	110497	49647
23	بازارچه‌های محلی	76065	86756	48	بوروکراسی اداری	53839	33744
24	توانمندسازی ساکنین	144232	93908	49	نگاه راهبردی	169841	172509
25	خدمات زیربنایی	49989	65012	جمع		2100	2100

منبع: نگارنده

باتوجه به اعداد پرسشنامه که به‌صورت ماتریس تکمیل شده است. نرم‌افزار رابطه آنها را محاسبه کرده و در نهایت برای هر عامل یک امتیاز عددی در نظر می‌گیرد. سپس بر اساس این امتیاز عوامل را بر اساس تأثیرگذاری و تأثیرپذیری به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم رتبه‌بندی می‌کند که در این حالت عواملی که بیشترین امتیاز را کسب کنند میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آنها نیز بر این اساس تغییر می‌کند. در تصویر زیر عوامل را بر اساس تأثیرپذیری و تأثیرگذاری به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم رتبه‌بندی کرده است.

جدول 4. رتبه‌بندی متغیرها

رتبه	متغیر	تأثیر مستقیم	متغیر	تأثیرپذیری مستقیم	متغیر	تأثیر غیرمستقیم	متغیر	تأثیرپذیری غیرمستقیم
1	شورای محله	423	امنیت	433	شورای محله	408	امنیت	429
2	جشنواره	400	نگاه راهبردی	433	جشنواره	391	حس تعلق	418
3	نگاه راهبردی	385	حس تعلق	419	نگاه راهبردی	379	هویت محله	407
4	حکمروایی	376	هویت محله	395	رویدادها	367	نگاه راهبردی	385
5	رویدادها	371	فرهنگ محلی	328	حکمروایی	365	جشنواره	336
6	درآمد	347	عدالت	319	درآمد	336	فرهنگ محلی	330
7	آموزش مدیر	319	جذب سرمایه	319	توانمندسازی	322	مشارکت	324
8	توانمندسازی	304	جشنواره	304	حفظ هویت	307	محله‌بندی	322
9	فرهنگ محلی	295	محله‌بندی	300	آموزش مدیر	294	رویدادها	300
10	حفظ هویت	290	مشارکت	280	فرهنگ محلی	290	جذب سرمایه	300
11	مشارکت	266	گردشگری	280	مشارکت	287	عدالت	297
12	اختلاط کاربری	261	حفظ هویت	266	کیفیت ابنیه	258	حفظ هویت	276
13	تاب‌آوری	257	اقتصاد زمین	261	اصالت آثار	253	گردشگری	272
14	مدیریت واحد	252	رویدادها	257	مدیریت واحد	246	جمعیت	240
15	اصالت آثار	247	توانمندسازی	214	امنیت	245	اقتصاد زمین	236
16	کیفیت ابنیه	242	سرمایه اجتماعی	209	اختلاط کاربری	244	سرمایه اجتماعی	228
17	نفوذپذیری	242	نفوذپذیری	209	میراث	243	شورای محله	227
18	اقتصاد زمین	238	تاب‌آوری	209	سرمایه اجتماعی	241	نفوذپذیری	210
19	میراث	228	جمعیت	204	نفوذپذیری	240	توانمندسازی	209
20	حمل‌ونقل	223	منظر شهری	204	جمعیت	234	دانه‌بندی	203
21	جمعیت	219	دانه‌بندی	204	گردشگری	227	میراث	198
22	پروژه‌های محرک	219	کیفیت ابنیه	195	اقتصاد زمین	223	منظر شهری	196
23	امنیت	214	میراث	185	محله‌بندی	222	بازارچه‌ها	193
24	سرمایه اجتماعی	209	حمل‌ونقل	185	صنایع دستی	217	حکمروایی	183
25	محله‌بندی	204	شورای محله	185	حمل‌ونقل	213	تاب‌آوری	181
26	صنایع دستی	195	منابع	185	تاب‌آوری	211	منزلت	179
27	گردشگری	195	حکمروایی	180	پروژه‌های محرک	203	درآمد	179
28	عدالت	190	بازارچه‌ها	176	عدالت	200	حمل‌ونقل	173
29	هویت محله	180	درآمد	171	هویت محله	189	کیفیت ابنیه	167
30	انرژی پاک	180	کاهش کربن	171	حس تعلق	170	پیاده محور	167
31	منابع	176	پیاده محور	166	بازارچه‌ها	169	منابع	160
32	جذب سرمایه	152	انرژی پاک	166	جذب سرمایه	162	پیوستگی	148
33	حس تعلق	147	منزلت	161	برندسازی	156	روبنایی	146
34	بازارچه‌ها	147	زیربنایی	147	منابع	145	زیربنایی	145

رتبه	متغیر	تأثیر مستقیم	متغیر	تأثیرپذیری مستقیم	متغیر	تأثیر غیرمستقیم	متغیر	تأثیرپذیری غیرمستقیم
35	برندسازی	138	پیوستگی	147	انرژی پاک	143	انرژی پاک	142
36	آلودگی هوا	123	روبنایی	142	جدایی گزین	128	کاهش کربن	134
37	جدایی گزین	114	آلودگی هوا	142	مصالح بومی	121	اختلاط کاربری	128
38	مصالح بومی	114	برندسازی	128	بوروکراسی	120	برندسازی	127
39	بوروکراسی	114	اختلاط کاربری	128	زیربنایی	111	صنایع دستی	124
40	روبنایی	109	صنایع دستی	123	روبنایی	110	آموزش مدیر	120
41	زیربنایی	104	پروژه‌های محرک	123	آلودگی هوا	106	آلودگی هوا	119
42	پیاده محور	104	آموزش مدیر	123	دانه‌بندی	85	پروژه‌های محرک	119
43	دانه‌بندی	85	آلودگی صوت	109	منظر شهری	80	مدیریت واحد	110
44	کاهش کربن	85	مدیریت واحد	104	منزلت	77	آلودگی صوت	109
45	منظر شهری	80	حرارت	95	پیاده محور	72	جدایی گزین	108
46	پیوستگی	71	بوروکراسی	85	پیوستگی	60	اصالت آثار	76
47	منزلت	66	جدایی گزین	80	کاهش کربن	53	بوروکراسی	75
48	حرارت	61	اصالت آثار	66	حرارت	39	حرارت	72
49	آلودگی صوت	14	مصالح بومی	57	آلودگی صوت	14	مصالح بومی	51

منبع: نگارنده

موقعیت و وضعیت عوامل بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلانشهر تبریز

در نمودار می‌کمک در این فصل، ابتدا به بررسی وضعیت عوامل دخیل در بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلانشهر تبریز و به تحلیل کلی سیستم پرداخته شد. طبق مباحث پیشین، 49 عامل شناسایی شد و تأثیرات آنها برهم سنجیده شد و نهایتاً 27 عامل به‌عنوان پیشران‌های کلیدی مؤثر بر بازآفرینی حفاظت محور بافت تاریخی کلانشهر تبریز استخراج شد که همه این 27 عامل در هر دو روش مستقیم و غیرمستقیم تکرار شدند. عوامل کلیدی باتوجه‌به ترتیب و نشان به شرح جدول زیر می‌باشند.

جدول 5: پیشران‌های کلیدی

رتبه	متغیر	امتیاز نهایی	رتبه	متغیر	امتیاز نهایی
1	شورای محله	831	15	اصالت آثار	492
2	جشنواره	791	16	کیفیت ابنیه	486
3	نگاه راهبردی	764	17	نفوذپذیری	485
4	حکمروایی	743	18	اقتصاد زمین	479
5	رویدادها	736	19	میراث	468
6	درآمد	683	20	حمل‌ونقل	457
7	آموزش مدیر	641	21	جمعیت	446
8	توانمندسازی	611	22	پروژه‌های محرک	442
9	فرهنگ محلی	589	23	امنیت	436
10	حفظ هویت	580	24	سرمایه اجتماعی	426
11	مشارکت	553	25	محله‌بندی	417
12	اختلاط کاربری	519	26	صنایع دستی	406

13	تاب‌آوری	510	27	گردشگری	398
14	مدیریت واحد	498			

منبع: نگارنده

بحث و نتیجه‌گیری

آنچنان که در مباحث قبلی نیز گفته شد در این تحقیق بر مبنای ماهیت بافت تاریخی تبریز که یک بافت کهن و واجد ارزش تاریخی با میراثی چندین هزارساله است از دیدگاه بازآفرینی حفاظت محور جهت ساماندهی و احیا این بافت استفاده شده است. تقلید کلیشه‌ای از دیدگاه‌های مدرنیستی و اتخاذ رویکردهای سنتی در ساماندهی این بافت در سال‌های اخیر توسط سیستم مدیریت شهری تبریز باعث ازبین‌رفتن تعدادی زیادی از آثار و حتی بافت واجد ارزش تاریخی در این محدوده شده است که اتخاذ رویکرد حفاظت محور که مورد تأکید این تحقیق است می‌تواند این روند را کند و یا حتی متوقف کند. در این مسیر اولین قدم شناسایی متغیرهای مستقل و اثرگذار و در واقع پیشران‌های حیاتی مؤثر بر بازآفرینی حفاظت محور در بافت تاریخی شهر تبریز بود که براین اساس طبق روش تحقیق این مقاله با استفاده از تکنیک دلفی و روش تحلیل ساختاری (ماتریس اثرات متقاطع) به بررسی و کشف این شاخص‌ها پرداخته شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد بر اساس نظرات خبرگان منتخب تحقیق 49 عامل بیشترین تأثیر را در بازآفرینی حفاظت محور در بافت تاریخی شهر تبریز دارد که این 49 عامل در پنل خبرگان مورد تایید و در نظرات تمامی خبرگان تکرار شده بود که از بین این عوامل مذکور پس از اجرای مدل تحلیل ساختاری در نرم افزار میک مک طبق نظرات گروه خبرگان تعداد 27 عامل به‌عنوان پیشران‌های حیاتی مؤثر در بازآفرینی حفاظت محور در بافت تاریخی شهر تبریز شناخته شدند. این عوامل عبارتند از:

شورای محله، جشنواره، نگاه راهبردی، حکمروایی، رویدادها و مراسمات آئینی، درآمد ساکنین، آموزش مدیران، توانمندسازی ساکنین، فرهنگ محلی، حفظ هویت تاریخی، مشارکت ساکنین، اختلاط کاربری‌ها، تاب‌آوری زیست‌محیطی، مدیریت واحد، اصالت آثار تاریخی، کیفیت ابنیه، نفوذپذیری بافت، اقتصاد زمین، میراث‌فرهنگی ملموس و ناملموس، حمل‌ونقل عمومی، ترکیب جمعیتی، پروژه‌های محرک توسعه، امنیت، سرمایه اجتماعی، محله‌بندی فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری شهری. عوامل و پیشران‌های مذکور در واقع متغیرهایی هستند که تحقق بازآفرینی بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد حفاظت آثار و بافت تاریخی و گنجینه‌های ملموس و ناملموس آن به آنها وابستگی دارد و آینده وضعیت بازآفرینی محدوده مورد مطالعه به تغییرات این پیشران‌ها وابسته است. تغییرات احتمالی در وضعیت هر یک از این عوامل پیش‌بینی‌کننده وضعیت محتمل متغیر وابسته یعنی بازآفرینی حفاظت محور در بافت تاریخی شهر تبریز است. بدین جهت باید متغیرهای یاد شده همواره مورد پایش و کنترل سیستم مدیریت شهری قرار گیرد تا بتوان به

اهداف مدنظر (بازآفرینی حفاظت محور در بافت تاریخی شهر تبریز) نایل آمد.

پیشنهادات

در راستای یافته‌ها و نتایج تحقیق می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه داد:

تقویت و تثبیت واحدهای شورای محله‌ای در محلات فرهنگی واقع در بافت تاریخی شهر تبریز (مانند شورای محله شام غازان به‌عنوان یک شورای محله‌ای فعال)

برگزاری و برندسازی جشنواره‌های فرهنگی - هنری و مراسمات آئینی - ملی در سطح بافت تاریخی جهت حفظ و تقویت هویت فرهنگی تاریخی و جذب گردشگری فرهنگی مانند عزاداری ایام سوگواری ابا عبدالله الحسین در سرای مظفریه تبریز که همه ساله پذیرای عزاداران بی‌شماری از مناطق مختلف استان است که این مراسم و سایر مراسمات مشابه می‌تواند زمینه‌ساز تقویت هویت تاریخی این منطقه باشد.

اتخاذ رویکردهای مدیریتی بر مبنای حکمروایی مطلوب شهری جهت افزایش مشارکت‌های اجتماعی و اعتماد عمومی در جهت بازآفرینی حفاظت محور در بافت تاریخی شهر تبریز.

همکاری و هماهنگی حداکثری ادارات خدمات‌رسان و سیستم مدیریت شهری در محدوده بافت تاریخی و تشکیل مدیریت واحد در این منطقه. در سنوات گذشته تشکیل شهرداری منطقه 8 تبریز به‌عنوان متولی مدیریت شهری در بافت تاریخی شهر تبریز یک حرکت در این جهت بوده است که با تقویت این امر و افزایش اختیارات این شهرداری در این منطقه می‌توان شاهد استقرار سیستم مدیریت واحد خواهیم بود.

حفاظت و حراست از آثار تاریخی موجود در بافت تاریخی و حفظ اصالت این آثار و پرهیز از نوسازی در این محدوده‌ها. در بعضی بخش‌های بافت تاریخی مانند محله مقصودیه تقریباً شاهد اجرای چنین سیاست‌هایی بوده‌ایم؛ ولی در بخش‌های مشرف به مناطق تجاری مانند چهارراه شریعتی و بارناوا متأسفانه دخالت‌ها و مداخلات وسیعی رخ داده است که هویت و اصالت این مناطق را تهدید و در برخی موارد از بین برده است که جهت جلوگیری از چنین مواردی باید این سیاست در کلیه بخش‌های بافت تاریخی سرلوحه متولیان امر قرار گیرد.

گسترش حمل‌ونقل عمومی در مسیرهای اصلی واقع در بافت تاریخی جهت کاهش وابستگی به خودروهای شخصی و حفظ بافت ارگانیک بافت و پرهیز از مسیرگشایی‌هایی که منجر به ازبین‌رفتن معابر تاریخی می‌شوند. توسعه ناوگان اتوبوس‌رانی سریع (بی‌آرتی) نمونه‌ای از این اقدامات است که باید با توسعه ایستگاه‌های آن در سایر بخش‌های بافت و توسعه سیستم‌های جایگزین مانند مترو تکمیل شود.

محل‌بندی بر اساس پیشینه تاریخی محلات شهر و حفظ محل‌بندی

فرهنگی در بافت جهت حفظ هویت و اصالت فرهنگی - تاریخی بافت از طریق مشخص نمودن مرز محلات با استفاده از المان‌ها و نشانه‌های شهری. نمونه‌های از این راهبرد در قالب المان شهری گونگا در محدوده باغ گلستان و یا احداث سردر ورودی بازار تربیت و... اجرا شده است که جهت تحقق این راهبرد باید گسترش یابد.

توجه به گردشگری شهری به‌عنوان منبعی پایدار برای افزایش درآمد ساکنین و سیستم مدیریت شهری و برندسازی آثار ملموس و ناملموس جهت تقویت گردشگری شهری و افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی.

منابع

- اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان آذربایجان شرقی (1400)، *مطالعات طرح تفصیلی ویژه بافت تاریخی شهر تبریز*.
- ایزدی، محمد سعید و فیضی، رضا (1389). بازآفرینی شهری کنش و بینشی جام و یکپارچه در ساماندهی محدوده‌های هدف برنامه‌های بهسازی و نوسازی شهری. *هفت شهر*، 33 (34)، 24-35.
- پوراحمد، احمد؛ حبیبی، کیومرث و افشار، مهناز (1389). سیر تحول مفهوم شناسی بازآفرینی شهری به‌عنوان رویکردی نو در بافت‌های فرسوده شهری. *فصلنامه شهر ایرانی اسلام*، 1 (1)، 92-73.
- تقی نژاد، کاظم؛ یزدانی، سعید؛ شیخ‌الاسلامی، علیرضا و ملک حسینی، عباس (1398). تدوین سناریوهای مطلوب بازآفرینی خلاق بافت تاریخی شهر گرگان. *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، 24 (1)، 27-38.
- حسن‌زاده، مهرانوش و سلطان‌زاده، حسین (1395). طبقه‌بندی راهبردهای برنامه‌ریزی بازآفرینی بر اساس سطح پایداری بافت‌های تاریخی. *فصلنامه مطالعات شهر ایرانی - اسلامی، پژوهشکده فرهنگ، هنر و معماری*، 6 (23)، 19-29.
- حیدری چپانه، رحیم؛ روستایی، شهریور و سالکی ملکی، محمدعلی (1401). استراتژی‌های بازاریابی مقاصد گردشگری شهری پست مدرن مبتنی بر سناریوهای احتمالی (مطالعه موردی: کلانشهر تبریز). *فضای شهری و حیات اجتماعی*، 1 (2)، 69-93.
- زینالی عظیم، علی، بابازاده اسکونی، سولماز؛ مهمانی، رقیه؛ فرجی، سنبل و رفیع زاده، مریم. (1402). ارزیابی بازآفرینی شهری در بافت تاریخی شهر تبریز با رویکرد فرهنگ محور. *توسعه پایدار محیط جغرافیایی*، 5 (8)، 51-69.
- سلطان‌زاده، حسین (1392). *فضاهای شهری در بافت‌های تاریخی ایران*. چاپ پنجم. دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- قاسمی خویی، معصومه (1391). *مطالعه‌ی تطبیقی توسعه‌ی بافت‌های قدیم و جدید شهر براساس اصول منشور نوشهرگرایی (نمونه موردی: شهر تبریز)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز، تبریز.

ایران.

قاسمی خویی، معصومه (1402). ارزیابی سناریوهای توسعه شهری بر مبنای رویکرد نوشهرگرایی (New urbanism) نمونه موردی: کلانشهر تبریز، رساله دکتری، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران.

قربانی، رسول؛ روستایی، شهریور و ابوالحسنی، نسیم (1402). بررسی مداخلات کالبدی در بافت‌های تاریخی و تأثیر آن بر انسجام و پیوستگی سازمان فضایی مطالعه موردی: بافت تاریخی شهر تبریز. *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، 27 (83)، 117-131. Doi: 10.22034/gp.2023.14224

قره بگلو، مینو؛ بلالی اسکویی، آذیتا و اردبیلچی، ایلقار (1399). واکاوی مؤلفه‌های کیفی میان افزایش مجموعه تجاری مشروطه و صاحب‌الامر در بازار تاریخی تبریز. *جغرافیا و برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، 11 (1)، 15-31.

کشاورزی، پرویز؛ بیگ بابایی، بشیر و حسین‌زاده دلیر، کریم (1401). تحلیل بازآفرینی فرهنگی اجتماعی در توسعه محله‌ای (مطالعه موردی: محله دیزج جنوبی شهر بناب). *فصلنامه علمی - پژوهشی پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، 13 (48)، 153-168. Doi: 10.30495/JUPM.2022.4281

گودرزوند چگینی، رقیه؛ شکرگزار، اصغر و جعفری مهرآبادی، مریم (1402). بررسی و کاربست بازآفرینی پایدار بافت تاریخی شهرها (نمونه موردی: محله پیغمبریه شهر قزوین). *جغرافیا و برنامه‌ریزی*، 27 (86)، 129-147. Doi: 10.22034/gp.2023.51686.3005

لطفی، سهند (1390). *تبارشناسی بازآفرینی شهری*. چاپ اول، انتشارات آذرخش.

مهره کش، منصور (1392). *مطالعه به کارگیری رهیافت برنامه‌ریزی ارتباطی در بازآفرینی شهری (نمونه موردی: محله همت آباد اصفهان)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه هنر یزد. ایران.

نقی‌زاده زنوز، علی (1396). *بازآفرینی اماکن با ارزش بافت تاریخی شهر (نمونه موردی: منطقه 12 تهران)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، گروه جغرافیا، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی. ایران.

یوسفی، عباس (1400). *بازآفرینی حفاظت مبنای محورهای شهری بر پایه توسعه اجتماعی - اقتصادی (محور محله گازرگاه به مرکز تاریخی یزد)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه تهران.

References

- Ajza Shokohi, M., & Hosseini, S.M. (2017). Estimation and Evaluation of Sustainability Neighborhood in the City of Tehran, Case Study: Valiasr Shomali Neighborhoods, Ashtiani, Niloufar and Imamiye. *Human Geography Research*, 49(2), 341–56.
- Bertolini, L. 2010. Sustainable urban mobility, an evolutionary approach, *European Spatial Research Policy* 1, 109-126.
- Bosone, M., Casola, M., Daldanise, G., & Vito, D. (2023). Stimulating Circular Urban Regeneration through Cultural and Sustainable Communities: The Proposal for a Green Blue Youth Vision 2030. *Sustainability*, 15(14), 112–94.
- Cheng, Z., King, S.P., Smyth, R., & Wang, H. (2016). Housing Property Rights and Subjective Wellbeing in Urban China. *European Journal of Political Economy*, 45, 160-174.
- Cheuk Man HO, E. (2012). Renewing the urban regeneration approach in Hong Kong. *Run Run Shaw Library, City University of Hong Kong*.
- Chu, X., Shi, Z., Yang, L., & Guo, S. (2020). Evolutionary Game Analysis on Improving Collaboration in Sustainable Urban Regeneration: A Multiple-Stakeholder Perspective. *Journal of Urban Planning and Development*, 146(4), 1-10.
- Dan-Dan, F., & Se-Hwa, K. (2019). The study on the residential space in culture-led urban regeneration: A case study of residential space in Henan. *Procedia Computer Science*, 79 , 1005–1012.
- Dan-Dan, Fan., Se-Hwa, Kim. (2019). The Study on the Residential Space in Culture-led Urban Regeneration: a case study of Residential Space in Henan. 79:01005-1018.
- Dean, K., & Trillo, C. (2019). Assessing sustainability in housing led urban regeneration: Insights from a housing association in Northern England. *Architecture_MPS*, 15 (2), 1–18.
- Dean, K., Trillo, C., & Lee, A. (2022). *Sustainable urban regeneration: Insights and evaluation from a UK housing association* . Routledge.
- East Azerbaijan Cultural Heritage, Tourism, and Handicrafts Department (2021). Detailed Studies of the Special Plan for the Historical Context of Tabriz City. (in persian)
- Erfani, G., & Roe, M. (2020). Institutional stakeholder participation in urban redevelopment in Tehran: An evaluation of decisions and actions. *Land Use Policy*, 91 , 1-37. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2019.104367>
- Ferrante, A., Fotopoulou, A., & Mazzoli, C. (2020). Sustainable urban regeneration through densification strategies: The Kallithea district in Athens as a pilot case study. *Sustainability*, 12 (22), 94-62. <https://doi.org/10.3390/su12229462>
- Gharabaglou, Minou, Balali Oskouei, Azita, and Ardabilchi, Ilghar. (2020). Analysis of Qualitative Components of Infill Development in the Mashrouteh and Saheb-ol-Amr Commercial Complex in the Historical Bazaar of Tabriz. *Geography and Regional Planning*, 11(1), 15-31. (in persian)
- Ghasemi Khoiyi, Masoumeh. (2012). A Comparative Study of the Development of Old and New Urban Contexts Based on the Principles of the New Urbanism Charter (Case Study: Tabriz City). Master's Thesis, University of Tabriz, Tabriz, Iran. (in persian)
- Ghasemi Khoiyi, Masoumeh. (2023). Evaluation of Urban Development Scenarios Based on the New Urbanism Approach (Case Study: Tabriz Metropolis). PhD Dissertation, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran. (in persian)
- Gorbani, Rasoul, Rostaei, Shahrivar, and Abolhasani, Nasim. (2023). Investigating Physical Interventions in Historical Contexts and Their Impact on the Coherence and Continuity of Spatial Organization: A Case Study of the Historical Context of Tabriz City. *Geography and Planning*, 27(83), 117-131. doi: 10.22034/gp.2023.14224. (in persian)
- Goudarzvand Chegini, Roghayeh, Shokrgazar, Asghar, and Jafari Mehrabadi, Maryam. (2023).

- Investigation and Application of Sustainable Regeneration in the Historical Context of Cities (Case Study: Peyghambarieh Neighborhood in Qazvin City). *Geography and Planning*, 27(86), 129-147. doi: 10.22034/gp.2023.51686.3005. (in persian)
- Hasanzadeh, Mehnoosh, and Soltanzadeh, Hossein. (2016). Classification of Regeneration Planning Strategies Based on the Sustainability Level of Historical Contexts. *Iranian-Islamic City Studies Quarterly*, 6(23), 19-29. (in persian)
- Heidari Chiane, Rahim, Rostaei, Shahrivar, Saleki Maleki, Mohammad Ali. (2022). Marketing Strategies for Postmodern Urban Tourism Destinations Based on Probable Scenarios (Case Study: Tabriz Metropolis). *Urban Space and Social Life*, 1(2), 69-93. (in persian)
- Hosseini, A., Kahaki, F. S., & Ahadi, Z. (2022). Explaining the importance of place quality in urban regeneration with a futures studies approach: The case study on District 10 of Tehran. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 9 (4), 957-980.
- Izadi, Mohammad Saeid, and Feizi, Reza. (2010). Urban Regeneration: A Comprehensive Approach to Organizing Target Areas of Urban Improvement and Renovation Programs. *Haft Shahr*, 33(34), 24-35. (in persian)
- Keshavarzi, Parviz, Bigbabaie, Bashir, and Hosseinzadeh Dalir, Karim. (2022). Analysis of Socio-Cultural Regeneration in Neighborhood Development (Case Study: Dizaj-e Jonoubi Neighborhood in Bonab City). *Urban Research and Planning Quarterly*, 13(48), 153-168. doi: 10.30495/JUPM.2022.4281. (in persian)
- Lak, A., Gheitasi, M., & Timothy, D. J. (2020). Urban regeneration through heritage tourism: Cultural policies and strategic management. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 18 (4), 386-403. <https://doi.org/10.1080/14766825.2019.1668002>
- Lee, W. Y., Shin, S. H., & Jang, S. H. (2022). Sustainable urban regeneration strategies in Korea's abandoned mine area using industrial heritage. *Advances in Civil Engineering*, 2022(1), 1-27. <https://doi.org/10.1155/2022/7401027>
- Lotfi, Sahand. (2011). *Genealogy of Urban Regeneration*. 1st Edition, Azarakhsh Publications. (in persian)
- Mhrakesh, Mansour. (2013). *A Study on the Application of Communicative Planning Approach in Urban Regeneration (Case Study: Hemmatabad Neighborhood in Isfahan)*. Master's Thesis, Faculty of Art and Architecture, Yazd University, Iran. (in persian)
- Naghizadeh Zanouz, Ali. (2017). *Regeneration of Valuable Places in the Historical Context of the City (Case Study: District 12 of Tehran)*. Master's Thesis, Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Iran. (in persian)
- Piperno, A., Iaione, C., & Kappler, L. (2023). Institutional collective actions for culture and heritage-led urban regeneration: A qualitative comparative analysis. *Sustainability*, 15 (11), 1-21. <https://doi.org/10.3390/su15118521>
- Pourahmad, Ahmad, Habibi, Kiomars, and Afshar, Mahnaz. (2010). The Evolution of the Conceptualization of Urban Regeneration as a New Approach in Urban Worn-out Contexts. *Iranian-Islamic City Journal*, 1(1), 73-92. (in persian)
- Rasoli, M., Ahdnejad Rushti, M., Meshkini, A., & Heydari, T. (2020). Regeneration analysis of urban decay textures with emphasis on the role and function of local stakeholders with a foresight approach: Case study: Zanzan City. *Research and Urban Planning*, 13 (48), 51-68
- Robert, P., Mauduit, J., Frank, R. M., & Vert, M. (2020). Biocompatibility and resorbability of a polylactic acid membrane for periodontal guided tissue regeneration. *Biomaterials*, 14 (5), 353-358.
- Rogers, C. D. F., Lombardi, D. R., Leach, J., & Cooper, R. F. D. (2012). *The urban futures methodology*

- applied to urban regeneration. *Engineering Sustainability*, 165 (1), 5–20.
- Russo, C. (2015). A critical analysis of four South East Queensland city futures initiatives. *Journal of Futures Studies*, 19 (3), 29–48.
- Soltanzadeh, Hossein. (2013). *Urban Spaces in the Historical Contexts of Iran*. 5th Edition. Cultural Research Publications. (in persian)
- Stryjakiewicz, T., Kudłak, R., Ciesiółka, P., Kołsut, B., & Motek, P. (2018). Urban regeneration in Poland's non-core regions. *European Planning Studies*, 26 (2), 316–341.
- Taghinejad, Kazem, Yazdani, Saeid, Sheikholeslami, Alireza, and Malek Hosseini, Abbas. (2019). Developing Desirable Scenarios for Creative Regeneration of the Historical Context of Gorgan City. *Environmental Science and Technology*, 24(1), 27-38. (in persian)
- Tallon, A. (2020). *Urban regeneration in the UK*. Routledge.
- Tursie, C. (2017). Culture-led urban regeneration of industrial derelict places: Case study: Paltim Hats Factory of Timișoara - A cultural social enterprise. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 1 (1), 7–23.
- Wang, H., Zhao, Y., Gao, X., & Gao, B. (2021). Collaborative decision-making for urban regeneration: A literature review and bibliometric analysis. *Land Use Policy*, 107, 105479. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.1-12>.
- Wigginton, N. S., Fahrenkamp-Uppenbrink, J., Wible, B., & Malakoff, D. (2016). Introduction to special issue: Cities are the future. *Science*, 352 (6288), 904–905.
- Yousefi, Abbas. (2021). *Conservation-Based Regeneration of Urban Axes Based on Socio-Economic Development (Case Study: Gazargah Neighborhood to the Historic Center of Yazd)*. Master's Thesis in Architecture, University of Tehran. (in persian)
- Zeynali Azim, Ali, Babazadeh Oskouei, Solmaz, Mehmani, Roghayeh Faraji, Sanbol, Rafiezadeh, Maryam. (2023). Evaluation of Urban Regeneration in the Historical Context of Tabriz City with a Culture-Oriented Approach. *Sustainable Development of Geographical Environment*, 5(8), 51-69. (in persian)